

Portret van een familie, vermoedelijk het gezin van Jan Gerritsz Pan, 1638.

Paneel, 114 X 196 cm. Gedateerd bij de afbeelding van de vrouw: Anno 1638.

Stichting Portret van Enkhuizen.

Jan Gerritsz Pan, gedoopt Enkhuizen 19-1-1606, begraven aldaar (Westerker) in de week tussen 2 en 10-10-1651, zoon van Gerrit Outergsz en Trijntje Heertjens. Huwde Enkhuizen 20-10-1630 met Wybrich Tades Strijckebolle, gedoopt Enkhuizen 28-8-1608, overleden onbekend, dochter van Tade Dircksz Strijckebolle en Pietermoer Pietersdr. Woonde in 1630 op de Nieuwe Haven. Reder. De doopboeken vermelden negen kinderen van het echtpaar Pan-Strijckebolle, die tussen 1631 en 1649 werden gedoopt. In het in 1651 door Jan Gerritsz Pan gemaakte testament warden acht kinderen genoemd, waaronder twee die niet in de doopboeken voorkomen.

We citeren R.E.O Ekkart: Het misschien wel opmerkelijkste Enkhuizer schilderij uit de zeventiende eeuw werd in 1638 door een nog niet geïdentificeerde kunstenaar vervaardigd. Het is een familieportret van een echtpaar met elf kinderen, waarvan er echter slechts twee in leven zijn. De andere negen zijn overleden.

In de loop van de zeventiende eeuw zijn er in de Nederlanden regelmatig portretten van mensen op hun doodsbed geschilderd en in het bijzonder zijn er nogal wat schilderijen gemaakt waarop reeds overleden jonge kinderen zijn afgebeeld. Een enkele keer zien we meer dode kinderen op één schilderij, bijvoorbeeld op het portret van de in 1621 geboren Dordtse vierling. Een beeltenis met niet minder dan negen reeds overleden kinderen is echter een unicum in de Hollandse schilderkunst.

In het midden zijn achter een venster een man en een vrouw weergegeven die blijkens de inscripties 32 en 31 jaar oud zijn.

Henriëtte Tilgenkamp, collectiebeheerder in het Westfries Museum zegt er het volgende over in de audiotour van het museum. Tekst audiotour maart 2017:

Een van mijn taken is het registreren van de museumcollectie. Dan gaat het niet alleen om het verzamelen van informatie en het beschrijven van een voorwerp, de functie of de ouderdom, maar ook om het achterhalen van een betekenis, de naam van een geportretteerde of een maker. Regelmatig levert dat raadsels op.

Naar zo'n raadsel kijkt u hier, dit schilderij is zo'n geval. Het is uniek in zijn soort en omgeven door mysterie, vermoedens en discussies. Wat we zien roept veel vragen op waar we voorlopig geen eensluidend antwoord op hebben. Er lijkt iets niet te kloppen. Weinig is nog zeker, maar toch – dat maakt het schilderij niet minder boeiend. Integendeel.

Er is weinig bekend over de herkomst van het werk. Het is niet bekend wie het heeft geschilderd. Zelfs niet of er sprake is van een of meerdere schilders. De gezichten van de jongen en het meisje links en rechts op het paneel zijn vermoedelijk overgeschilderd, net als een deel van haar bloedkoralen ketting, het kant van haar kraagje, of een deel van de stoel waar de jongen op zit. Het paneel is een paar keer gerestaureerd, en de verf is hier en daar doorzichtig geworden.

Het vermoeden bestaat dat het hier gaat om een familieportret van Gerrit Janszoon Pan en zijn echtgenote Wybrich Tade Strijckebolle, beiden afkomstig uit Enkhuizen. Zij zijn afgebeeld samen met hun 3-jarig zoontje Meijnert, hun 2-jarig dochtertje Pietermoer en hun 9 vermoedelijk overleden kinderen, die tezamen in drie wiegjes zijn gelegd. Er wordt wel aangenomen dat de baby's met geopende ogen korte tijd geleefd zouden hebben, en dat de baby's met gesloten ogen al bij hun geboorte waren overleden.

Het echtpaar is geschilderd in 1638, toen Gerrit 32 jaar oud was en Wybrichje 31. Dat ze zou oud zijn weten we door het bijschrift op het paneel ("Aetatis sua" betekent "op de leeftijd van"). Omdat we ook weten dat zij in 1630 in Enkhuizen zijn getrouwd, zou je kunnen concluderen dat ze wel heel veel kinderen hebben gekregen tussen 1630 en 1638. Zijn hier misschien meerdere twee- of zelfs drielingen afgebeeld?

Gerrit was een reder. De twee schepen in de achtergrond kunnen een verwijzing zijn naar zijn beroep. We zien de vlaggen van Holland, misschien ook van Hoorn of Enkhuizen; de zwartrode vlag is die van Nijmegen. Deze schepen zijn niet gemaakt voor de reizen naar de Oost of de West, maar meer voor de binnenlandse handelsvaart. Het rechter schip vaart uit, het linker loopt binnen. Ook kunnen de paal in de achtergrond, de ondiepte en de nog net te onderscheiden schepen daaromheen verwijzen naar de rede van Enkhuizen.

De ouders staan hoog in het vlak afgebeeld met hun hoofd tegen de bovenrand aan, in de stijl van de Enkhuizer schilder Jan Claesz. Dat zij buiten staan, zo te zien op een ondergrond die veel lager ligt dan de tegelvloer in de binnenruimte, is vreemd. Ook het gegeven dat zij de toeschouwer aankijken, over de kinderen heen, schept een zekere afstand tot de kinderen. In familieportretten uit die tijd zijn de ouders vaak meer verenigd met hun kinderen: ze hebben een kind op schoot, houden het handje vast, of leggen een hand op hun hoofd. Wel zien we dat de jonge Meijnert zijn hand op de rand van een wiegje legt, en waarom houdt Pietermoer het trektouw van een wiegje vast?

Het venster waardoor het paar naar binnen kijkt oogt niet echt als zodanig en geeft een vreemde afsnijding, die later lijkt te zijn aangebracht. Is nog net de bovenrand van een

bijbel te zien, die Wybrichje vasthoudt, of een stukje van haar Enkhuizer klederdracht? Waarom loopt de kraag en het laken pak van Gerrit door onder de zwarte omlijsting? Het lijkt er ook op dat de lichtinval niet overal consequent is weergegeven.

Wie goed kijkt ontdekt nòg een jaartal. Onder het wiegje links op de voorgrond staat '*Anno 165.*'. Dit zou kunnen duiden op het sterfjaar van Gerrit Janszoon Pan. Hij stierf in 1651, weten we uit het kerkelijk begraafboek en zijn testament.

Alles overziend ontstond de volgende hypothese: toen eenmaal vast stond dat Gerrit en Wybrichje nooit meer samen kinderen zouden krijgen, kan het zijn, dat Wybrichje juist toen al hun vreselijke tegenspoed in één portret wilde weergeven, niet zo zeer vanwege de tegenspoed, maar meer als een getuigenis van het gezin dat zij met Gerrit probeerde te stichten en zoals dat voor hen in hun hart bestond. Want ook de te vroeg gestorven kinderen waren hun kinderen en deel van het gezin.

Niemand wist vooraf hoeveel kinderen zij zouden krijgen en hoe het hun kroost zou vergaan, maar de wiegjes zullen niet keer op keer zijn toegevoegd in een daarvoor in de compositie gereserveerde ruimte. Helaas was die zekerheid er wel toen Gerrit Janszoon Pan in 1651 was overleden. Dat rechtvaardigt de aanname dat de drie wiegjes in een keer zijn geschilderd. Van Gerrit kon op dat moment echter geen portret meer worden geschilderd. Als oplossing werd daarom een al bestaand portret uit 1638 gebruikt en aangevuld met de compositie in de voorgrond.

Nader onderzoek aan het paneel en de verflaag zou meer duidelijkheid over het ontstaan van dit schilderij kunnen verschaffen.